

BEGUNSKA KRIZA IN MEJA EU – PREHOD OD ABSTRAKTNO-FORMALNE DO KONKRETNO POLITIČNE RAZMEJITVE**

Povzetek. Članek tematizira fenomen meje med EU in državami na Sredozemskem morju. Begunska kriza je sprožila proces, v katerem se abstraktno-formalna meja spreminja v konkretno-politično. Te meje so zarisale Zahodne sile, zato nikoli niso obstajale v razsežnosti, ki jo ontologija meje narekuje, tj. kot odnos absolutne drugosti. Nasprotno, soočali smo se s političnim in moralnim imperializmom, ki je nadomestil vojaškega in je vselej zlahka prosto prehajal te meje. Eskalacija begunske krize je EU prisilila, da pri soočanju z njo namesto retorike človekovih pravic kot univerzalnega koncepta vpelje retoriko interesa, ki je tipični partikularni koncept. S tem se oblikuje konkretno-politična meja na Mediteranu, ki kljub deklaratornemu opuščanju kolonialne tradicije nikoli ni bila pripoznana. To ne bo vodilo v zapiranje Evrope, nasprotno, nastali bodo pogoji za oblikovanje zdravega odnosa z državami Severne Afrike in Bližnjega vzhoda, ki jim bo pripoznana popolna subjektiviteta, kar lahko vodi do reševanja begunske krize pri njenem temelju.

Ključni pojmi: meja, begunska kriza, C. Schmitt, moralni imperializem

Kakorkoli že opredelimo subjektiviteto mednarodnih subjektov, ostaja dejstvo, da je ne moremo misliti brez koncepta *meje* med njimi. Pri tem je sekundarnega pomena, kako opredeliti sam pojem meje. Lahko jo pojmuje mo skozi koncept stika dveh različnih entitet, prek katerega vseeno poteka vsebinska izmenjava, lahko pa skozi koncept razkola med dvema povsem heterogenima entitetama. Prvo sodi v tradicijo razsvetljenstva, drugo je teza S. Huntingtona (*The Clash of civilization*), s katero je le 1993 razburkal krajino politične filozofije. Neodvisno od kontroverznosti njegove interpretacije pa Huntingtonova skica svetovnih »civilizacij« spravi pred oči pomembno okoliščino: da ima Evropa *meje*.

* Dr. Rok Svetlič, izredni profesor, Znanstveno-raziskovalno središče, Univerza na Primorskem.

** Pregledni znanstveni članek.

Beremo, da meji na dve civilizaciji, na pravoslavno in islamsko. Ne bomo se spuščali v diskusijo, koliko sta pojma pravoslavne in islamske civilizacije ustrezna za opis nedvomno širokih in razpršenih identitet. Na tem mestu filozofskemu raziskovanju prepuščamo naslednje spoznanje: *ti dve meji sta imeli v preteklosti zelo različen status*. Če je pravoslavna civilizacija za časa moderne Evrope – recimo, da za prelomnico postavimo vestfalski mir – vselej predstavljala čvrsto subjektiviteto, ki jo je Evropa včasih naskakovala, se je včasih bala, vselej pa jo je spoštovala, je bilo z islamsko civilizacijo drugače. V prvem primeru gre za konkretno politično, v drugem za abstraktno-formalno mejo.

Nespoštovanje meje na Mediteranu

Teza pričujočega prispevka je, da bo begunska kriza prisilila EU k pripoznanju meje tudi na Balkanu in Mediteranu, ki je do sedaj nikoli ni spoštovala kot bi jo morala. Ne govorimo le o pravno-formalni meji, pač pa o tisti, brez katere ni vzpostavitve samozavedanja *posameznega* subjekta in njegove ločitve od *drugega*. Evropa je imela do te meje vselej nezdrav odnos, ki se celo v času po kolonialnih avanturah ni bistveno spremenil. Kolonializem je manifestna oblika prehajanja subjektivitete Evrope – prek vojaškega in kulturnega zavojevanja – na območje severne Afrike in Bližnjega vzhoda. Dekolonizacija širjenja evropske subjektivitete ni prekinila, spremenila je le njegov modus. Neposredno oblast nad teritoriji so zamenjale vojaške intervencije in politični pritiski, moralno hierarhizacijo pa vsiljivo odvzemanje sleherne odgovornosti tej civilizaciji za svojo usodo, kar S. Žižek sarkastično opiše takole: *»Če ne zmoremo več biti dobrohotni gospodarji Tretjega sveta, smo lahko vsaj privilegirani vir zla, s čimer drugim pokroviteljsko jemljemo odgovornost za njihovo lastno usodo.«* (Žižek, 2010: 109)

Begunska kriza, ki je nejasno prešla v neobvladljiv migracijski val, bo EU prisilila, da se bo konstituirala kot zaključena subjektiviteta in vzpostavila mejo na Mediteranu – enako kot jo ima na Vzhodu že stoletja. Število oseb, ki imajo interes za preselitev v EU, ocenjujejo različno, od nekaj deset do dvesto milijonov. Gre za prebivalstvo, ki se nahaja v razmerah – povezanih z nemiri ali revščino –, ki smo jih v preteklosti obravnavali kot upravičen razlog za (ne)zakonito priselitev v EU. Trenutna humanitarna maska EU ohranja videz verodostojnosti le na osnovi velike hipokrizije: da se nasmiha le tistim redkim osebam, ki jim uspe priti v do EU.

To je drža, ki je nikakor ni mogoče univerzalizirati, saj vseh oseb, katerih prihod bi morali obravnavati kot upravičen po naših lastnih merilih, nikakor ni mogoče sprejeti (tudi če vzamemo najbolj optimistične ocene). Povedano drugače: da lahko EU izpade humana, je nepogrešljivo zdesetkanje oseb, ki pridejo na šengenska vrata. Tako trajanje kot dinamika migracijskega

pritiska bosta neizogibno poskrbela za soočenje s protislovjem: priznati bo treba, da stališča, ki ga propagiramo kot univerzalno, ni mogoče univerzalizirati. To se bo zgodilo v modusu arbitrarnega zapiranja meja. Rodil se bo nov pojmovni operator za obravnavo migracijskega procesa: *interes*.

Interes je najbolj izvorna sestavina vsake subjektivitete, ki je nikoli ni mogoče transformirati v kaj drugega in s tem odpraviti. Brez zmožnosti in pripravljenosti reči »hočem sebe« subjekt ne obstaja. Zdi se, da se bo naposled to zgodilo s *spoštovanjem* meje¹ EU, ki je bila v zadnjih stoletjih vselej vojaško ali moralno prekoračevana. Gre za nujo, ki jo filozofija na abstraktni ravni pozna že dolgo. Toda abstraktna vednost ni dovolj, spoznanje se žal vselej rodi skozi napor in celo žrtve. Hegel opozarja, da se človek ni osvobodil le *izpod* tlačanstva, pač pa v prvi vrsti *prek* njega. Tudi moralni in vojaški (post)kolonializem se bo končal, ko ga bo uničilo razvitje njegovega principa do točke, ko se bo sesul sam vase.

Država kot dejstvo

Med formalne temelje države učbeniki naštejejo teritorij, prebivalstvo in oblast. Toda ti trije elementi ne pojasnjujejo, kaj tvori *konkretno* državo, tj. kaj jo razlikuje od drugih. V obdobju nacionalnih držav kot *differentia specifica* posamezne države velja narod, kar pa je zlahka narobe razumljeno. Ne gre za statični nabor kulturnih obeležij – denimo jezika, navad, omike –, ki bi se razlikovali od drugega nabora teh obeležij. Tako kot se en predmet po svojih lastnostih razlikuje od drugega. Temelj sleherne države – dandanes nacionalne, v preteklosti drugačnih oblik – je akt *samozavedanja*. Gre za *dinamično* komponento, za vedenje-in-hotenje sebe kot partikularne kolektivne subjektivitete. Ta se resda po naravi stvari najpogosteje zgosti okoli neke (kulturne) vnapijrejšnje danosti, denimo na homogenem narodu. Da pa ju nikakor ne smemo enačiti, opozarja dejstvo, da se ji je samozavedanje države sposobno postaviti po robu. Obstajajo namreč države z več narodi – denimo Švica – in države, ki se s stališča kulturnih obeležij manj razlikujejo od sosednje, kot se ena regija te sosednje države od druge. Nabor kulturnih obeležij, denimo, v Avstriji se manj razlikuje od bavarskega, kot se bavarski od pruskega. To opozarja, da (nacionalna) država ni mehanski nasledek »lastnosti« nekega naroda.

Temelj države je volja. Zmožnost reči, »obstajam in (nekaj) hočem«. Ta miselna figura spominja na kartezijanski imanentni prehod od mišljena do biti. Toda poglobitna značilnost vsake države je vselej bila, da je oblikovala

¹ To ne pomeni, da se bo EU obdala s kitajskim zidom. Le prehodi na meji bodo takšni, ki k državni meji sodijo. Tudi azilna politika ne bo opuščena, le izvajana bo v skladu z njenim poslanstvom: zagotavlja naj kozmopolitsko prehodnost državnih meja v razmerah, ko je nekdo ogrožen zaradi izvrševanja človekovih pravic. Kozmopolitizem ne more postati zamenjava za državno organiziranost sobivanja sveta.

konico subjektivitete, vladarja, skozi katerega se je manifestiral njen obstoj. Povedano implicira naslednje: država je kontingentno *dejstvo*. Kot je obstoj vsakega subjekta z voljo. Zato država nima nobenega smisla (za drugega), nasprotno, ona je na izhodišču smiselnosti sveta okoli nje. Država ni deducirana iz nekega višjega principa, ki bi bdela na državami in jih povezoval v harmonijo. Ima, po analogiji z moralnim subjektom, dostojanstvo, tj. nasebni smoter, saj »*se ne moremo uprašati, zakaj obstaja*« (Kant, 2002: 115). To ne pomeni, da ni v smoternostnem odnosu na znotraj, v odnosu do državljanov, ki jim mora zagotavljati najosnovnejše dobrine. Ekstremna oblika te interpretacije države predstavlja kontraktualizem, ki uči, da je država zgolj instrument njenih državljanov. Ti so s tem njeni ustanovitelji, ki so jo spravili na svet za to, da služi njihovim interesom.

Toda navzven, v razmerju do drugih držav, je država še vedno absoluten smoter na sebi. Resda živimo v obdobju širjenja obsega in pomena mednarodnega prava, s čimer države stopajo v kontinuiteto med seboj. Toda vselej ostaja moment diskontinuitete, ki izhaja iz tega, da je država *dejstvo*, ki ga ni mogoče razpustiti v pojmovni mreži prava (ali kakšnega drugega medija). Primer: nikakor ni mogoče razložiti – pojasniti, upravičiti, deducirati –, da na tem teritoriju obstaja prav Republika Slovenija in da je tukaj uradni jezik slovenščina. Zlasti ne na osnovi človekovih pravic kot najpomembnejšega kozmopolitskega koncepta kontinuitete med državami: »*Vsi ljudje se rodijo svobodni in imajo enako dostojanstvo in enake pravice. Obdarjeni so z razumom in vestjo in bi morali ravnati drug z drugim kakor bratje.*« (Človekove pravice, 1995: 2) Diskontinuiteta se kaže v mejah. Ne gre le za geografsko manifestacijo meje, ključna je pojmovna meja, ki jo prinaša stik dveh držav kot dejstev. Ker je volja vsake do njih reflektivna, absolutni negativum, je njun stik lahko le absolutna razlika. Absolutno izključevanje.

Avtor, ki je najjasneje izrekel to okoliščino, je Carl Schmitt s konceptom prijatelja in sovražnika: »*Specifično razlikovanje, s katerim je mogoče pojasniti politično delovanje in motive, je razlikovanje med prijateljem in sovražnikom.*« (Schmitt, 84: 1994) Taka opredelitev ireduktibilnega jedra slehernega mednarodnega odnosa je na horizontu povojne zaveze k svetovnemu miru pogosto narobe razumljena.² Toda Schmittu ne gre za moralne kategorije, pač pa le za korekten opis stika dveh držav kot dejstev, med katerima od neke točke naprej pač ni več kontinuuma:

»*Politični sovražnik ni nujno moralno zel ali estetsko grd; ni nujno gospodarski konkurent in morda je celo koristno sklepati posle z njim.*

² Terminološka zadrega nemškega (in tudi slovenskega) jezika je, da ne pozna razlikovanja med izrazom *hostis*, ki označuje kolektivnega sovražnika, z izrazom *inimicus*, ki opisuje kolektivnega. Schmittova teorija ne pove o osebnih odnosih med državljani različnih držav čisto nič.

Je samo drugi, tujec, in za njegovo bistvo zadostuje, da je v nekem zelo intenzivnem smislu eksistencialno nekaj drugega in tujega, tako da so v ekstremnem primeru mogoči z njim konflikti, na katere ne more odločilno vplivati niti vnaprejšnja norma niti posredovanje kakega 'nepri-zadetega' ali 'nepristranskega' tretjega.» (Schmitt, 85: 1994)

Gre le za opis momenta absolutne izključujočnosti, tj. »tujosti« v medsebojnih odnosih. Nad državami ni v primeru konflikta ničesar (razen spet intervencije drugih držav), zato je edini medij komunikacije vojna³ kot abstraktna negacija nasprotnika. Četudi G. W. F. Hegel pojem države, ki ga razvije v spisu *Filozofija pravice*, opredeljuje podobno, saj ga na koncu izroči latentnemu naravnemu stanju, je nad državami vendarle še nekaj. Gre za *um v zgodovini*, ki s pomočjo svoje zvižanosti intervenira v (večinoma konfliktnem) dogajanju v svetu. To je odrešujoča ideja, da trpljenje ni zaman. Zgodovina naj bi prinašala vse večjo potrjenost človeka kot na sebi svobodnega človeka v svetu. Toda ključno je, da za razliko od volje države um v zgodovini ne dopusti svojega predstavnika, ki bi deloval v njenem imenu.⁴ Zato je pri oblikovanju mednarodnih odnosov med državami ta komponenta nerelevantna.

Poraja se pomislek, da je nujnost države kot partikularne entitete izpostavljena le znotraj teorij, ki izključujejo perspektivo mirnega sobivanja na mednarodni ravni. Zlasti ker je svetovni mir temeljna zaveza OZN, je prav, da se ozremo tudi na drugo, tj. pacifistično polje politične filozofije. Tukaj je posebnega pomena Kantova filozofija zgodovine. Njegov odnos do konfliktov med državami ne bi mogel biti bolj drugačen, kot je Heglov oz. Schmittov. Kant državno sobivanje položi v roke regulativni ideji *večnega miru*, po kateri se razvoj zgodovine počasi, toda zanesljivo giblje proti vse manjši konfliktnosti. Toda procesa opuščanja konfliktov med državami ne vodi naivna *opustitev* držav, njihovo zlitje v miroljubni kontinuum. Nasprotno, države morajo obstati, le v odnosih med njimi mora vse večjo vlogo odigrati uporaba uma (tj. prava). Um pa države vpeljejo v svoje občevarje z mednarodno okolico, ker so *prisiljene*. To nujno opisuje koncept *nedružabne družabnosti* (Kant, 2006), ki izpostavlja nepogrešljivost momenta partikularnosti (tj. nedružabnosti) pri interesu afirmacije občega,

³ »K državi kot bistveni politični enotnosti sodi jus belli, torej realna možnost, da v danem primeru po lastni odločitvi določi sovražnika in se proti njemu bojuje« (Schmitt, 99, 1994).

⁴ To je šolska napaka marksističnih revolucij, ki so izhajale iz predpostavke, da je mogoče zasesti mesto uma v zgodovini: »Toda: od kod tista gotovost, da je ta trenutek nastopil in da je zares prišla zadnja ura buržoazije? Če raziščemo tisto vrsto evidence, s katero marksizem tu argumentira, prepoznamo samo-organizacijo, ki je tipična za heglovski racionalizem. Konstrukcija izhaja iz tega, da pomeni razvoj vedno bolj naraščajočo zavest, in v lastni gotovosti te zavesti vidi dokaz, da je pravilna.« To ga opogumi, da »si sebe s svojim mišljenjem zamišlja kot konico razvoja«. Skratka, »da je neka doba zajeta v človeški zavesti, historični dialektiki služi kot dokaz, da je prepoznana doba historično zaključena« (Löwith, 2004: 54).

tj. prava. Celo pri Kantu, ki dokazuje obstoj mehanizma, ki med državami v perspektivi popolnoma odpravlja komunikacijo na ravni prijatelj-sovražnik, srečamo nujno obstoja države kot diskontinuum. Kot dejstva.

Moralni (kripto)imperializem

Evropa je mejo na vzhodu vselej poznala in imela do nje zdrav odnos. Je toča stika z nečim, kar je v »*nekem zelo intenzivnem smislu eksistencialno nekaj drugega in tujega*.« (Schmitt, 85: 1994) O meji kot stiku z nečim tujim pomenljivo priča nemški izraz za mejo, ki etimološko izhaja iz slovanškega korena. Nekaj čisto drugega je meja Evrope na Mediteranu. Obdobje imperializma je obdobje eksplicitnega zanikanja meje. In četudi po drugi svetovni vojni v severni Afriki in Bližnjem vzhodu nastanejo samostojne države, odnos Evrope do teh območij ostaja imperialističen. Nikoli se ne oblikuje uvid, da je meja stik z nečim, kar je treba spoštovati kot absolutno drugost. Kot smo videli, to ni moralna, temveč ontološka sodba. Prek meje seveda lahko in mora potekati kulturna, politična, gospodarska izmenjava. Toda ta izmenjava je lahko zdrava le, če najprej konstituirata dve samostojni subjektiviteti, ki sta med seboj absolutno ločeni. Isto velja za komunikacijo med dvema avtonomnima osebama. Če tega ni, vlada med njima nesimetrija. Eden je drugemu – moralno, vojaško, politično – nadrejen, kar vodi v paternalističen odnos.

Obdobje po drugi svetovni vojni meje na Mediteranu ne pripozna. Morda je vzrok v tem, da te meje niso bile izbojevane, pač pa narisane. In risal jih je v veliki meri prav Zahod. Ves čas živimo v obdobju političnih, vojaških in moralnih intervencij. Begunska kriza je rezultat vseh treh. Nas na tem mestu zanima prav moralni imperializem, ki v prvi vrsti nastopa skozi sprejemanje krivde Evrope za prav vse zadrege v teh državah, s čimer jim odvzemamo avtonomijo in subjektiviteto. Splošno je sprejeta obsodba teze o superiornosti civiliziranega belca, po kateri so imeli Evropejci »*pravico – in dolžnost – 'civilizirati' bolj zaostale, barbarske predele, ki so jih obvladovali*« (Hunt, 2015: 165). Toda, kot je zapisal Žižek, izboriti si privilegij, biti kriv za vse zlo na svetu, ni nič drugega, ko nadaljevanje moralne nesimetrije med Evropo in preostalim svetom, saj s tem »*drugim pokroviteljsko jemljemo odgovornost za njihovo lastno usodo*« (Žižek, 2010: 109). In s tem spregled okoliščine, da je meja točka stika s tujostjo drugega subjekta. S tako obravnavo subjekt ni subjekt v pravem pomenu besede, pač pa je bolj podoben osebi, ki potrebuje skrbništvo.

Iz tega izhaja tudi odnos do begunske krize, ki je eskalirala leta 2015. Prišlo je do vsiljevanje kontinuuma med državami, ki je se je potrjeval v popolni razpustitvi prava, ki regulira migracije. EU ni znala sprejeti dejstva, da ima vsaka država moment diskontinuitete z drugimi državami in

navsezadnje tudi s tujimi državljani. To pomeni, da se sooča z njimi *tudi* skozi medij interesa. To je nekaj čisto drugega kot princip kontinuitete, ki temelji na ravnesju pravic in dolžnosti. Pri kontinuiteti odnos ni antagonističen, pri diskontinuiteti gre v prvi vrsti za antagonizem. Ta del je bil postavljen na stran in sklicevanje na človekove pravice je delovalo kot derogacijska klavzula celotnega prava, ki regulira migracije. Z dublinsko uredbo na čelu.

EU je zavezo, da je skupnost načel, interpretirala skrajno naivno. Izključno moralna zastavitev odnosa je vsilila tradicionalno predstavo, po kateri je partikularnost – tj. diskontinuum – nekaj grehotnega. Moralni odnos je razumela kot projekt samoukinjanja, kot predajanje nečemu višjemu od sebe. Gre za moralni fanatizem, ki veli, naj se delujoči subjekt reducira na instrument za izvrševanje Prave v svetu. To pa ne vodi v nič drugega kot v samožrtvovanje. Iz diskurza naj bi bilo treba v celoti odstraniti raven interesa, ki naj bi bil izraz sebičnosti. To je zahtevalo dosledno odstranitev perspektive, v kateri bi se vzpostavilo – sicer v pravo zapisano – razlikovanje: med državljanom in tujcem. Toda to je *sine qua non* vsake države. Če damo pravico do statusa begunca ali do mednarodne zaščite na stran, ostane prav to. Država ima diskrecijsko pravico pri oblikovanju migracijske politike. Ekonomski migranti nimajo avtomatično pravice do vstopa v EU. Celo če oseba prihaja iz države, v kateri potekajo nemiri, ni avtomatično upravičena do vstopa v EU. Treba je individualno ugotoviti izpolnjevanje pogojev za status begunca.

Vpeljava pokroviteljske moralne optike EU je ustvarila popoln pravni vakuum, ki je odprl vrata za prihod na območje EU vsakomur, ki je to želel. In ta kolaps pravnega reda je eden od glavnih dejavnikov, ki so sprožili neobvladljiv begunski tok. Upravičevalo se ga je skozi sklicevanje na »humanost«. Dejansko ta odnos ni bil usmerjen v dobrobit migrantov, pač na EU samo: kot praksa oskrbovanja predstave o lastni planetarni krivdi.

Boleč konec imperializma

Na pojmovni ravni je jasno, da tak projekt odpravljanja lastne partikularnosti in vstopanja v kozmopolitski kontinuum v imenu bratstva celotnega človeštva ne more uspeti. Vzrok je njegova protislovnost. To ves čas implicitno potrjujeta obe vpleteni strani, tako migranti kot EU sama. Migranti interpelirajo, če uporabimo ta Althusserjev izraz, EU kot nekaj partikularnega. Kot subjektiviteto, ki se jasno loči od drugih: izmed številnih držav za svoj cilj izberejo prav EU, natančneje, države članice, v katerih so načela EU najbolj razvita. Migranti ne priznavajo kontinuuma med državami, čeprav so ga pripravljeni izkoristiti, in ga, ko so z migracijo uspeli, takoj prekiniti. O tem pričajo raziskave javnega mnenja, ki izkazujejo visoko stopno

odklonilnosti priseljencev v EU do nadaljevanja migracij. Ker računajo, da bo to poseglo v njihov *interes*.

Na drugi strani partikularnost v mednarodnih odnosih potrjujejo tudi EU in njene članice: v tem ko vsi od *držav* pričakujejo, da bo poskrbele za oskrbovanje toka migrantov. Lepa ponazoritev teoretskega protislovja v praksi je bilo dogajanje na slovenski meji: *država* si intenzivno prizadeva, da obstajajo razmere, kot da država ne obstaja. Z drugimi besedami, vrhunska organizacija *državnih* organov – od civilne zaščite do policije – vzpostavlja pogoje za proces, v katerem država izgublja svojo konstitutivno sestavino: mejo in zaključeno prebivalstvo. V ozadju je protislovje, ki ga J. Heinrichs opiše kot nerešljivo nalogo, biti identičen s seboj z izločitvijo lastne vsebine:

»Prav to je tisto, kar absolutno negativna svoboda izključuje in kjer leži njeno protislovje, hotenje, da bi bila 'proti identiteti identična s seboj' (L II. 50): zavrača vsako 'obstojno bit' in s tem vsako določilo in uposameznjenje v institucijah. (...) Čista negativnost je samouničujoče protislovje.« (Heinrichs, 1974: 353)

Preskočiti lastno senco: afirmirati se s fanatičnim zatrjevanem, da se v ničemer ne razlikuješ od drugih. To je, da nisi afirmiran.

Projekt odprave držav EU kot dejstva, njihova nesebična izročitev in uto-pitev v mediju naivne obče človeškosti je morala spodleteti. EU kot partikularni subjekt tako vidijo kot prepoznavajo migranti – z izbiro EU kot prioritete destinacije. Njim je jasno, da se države med seboj razlikujejo. To razliko izrekamo tudi v EU, ko od sebe zahtevamo realizacijo okroglega trikotnika: država naj naredi vse, da bo nastalo stanje, kot da država ne obstaja. To protislovje lahko ostaja prikrito, le dokler ga ne razvijemo do konca. Dokler ga sporadično in v majhnem obsegu apliciramo na migracijski tok.

Kar se je zganilo leta 2015, bo protislovje neizogibno razkrilo. Nastopil bo trenutek, ko EU preprosto ne bo mogla vztrajati pri standardih, ki jih je vpeljala: da lahko vsak državljani države, ki je v vojni ali jo pesti revščina, vstopi v EU. Medij, v katerem se bo dogodila streznitev, bo interes. Morda bo izrečen v kakšni drugi obliki, denimo v sodbi, da so zmožnosti gostoljubja izčrpane. To bo le drugo ime za stališče, da več kot do določene stopnje nismo *pripravljeni* spremeniti našega življenja. Poglavitni problem tega preloma bo naslednji. Akt vzpostavitve subjektivitete EU se bo konstituiral na mestu, kjer nima kaj iskati: v okviru takega odnosa do ljudi, ki sebe deklarira kot načelen in ne arbitraren. Toda zgodila se bo prav arbitrarna prekinitev ustaljene migrantske politike. Arbitrarnost, če se ne pojavi v okviru mednarodnopravnega kontinuuma, je povsem legitimna sestavina avtonomije slehernega subjekta. V tem primeru države kot dejstva. Država ima vso pravico, da sama oblikuje priseljenko politiko, pri čemer jo oblikuje skladno s

svojimi interesi. Ko, denimo, podeli neko število delovnih dovoljenj, jih pač preneha podeljevati.

Nekaj čisto drugega je dolžnost – ne interes! – spoštovanja pravice do statusa begunca in azila. Zaradi nekonstituirane meje EU na Mediteranu in z njim povezanega moralnega imperializma, sta se ti dve ravni pomešali.⁵ Ker nismo znali ločevati interesa – saj smo ga imeli za grehotnega – in dolžnosti, so dobili dovoljenje za bivanje v članici EU migranti, ki do tega po veljavnem pravu niso upravičeni. Hkrati pa mnogim, ki so upravičeni do zaščite, ni uspelo priti do nje. In zlasti, mnogim ta pravica v prihodnje ne bo dostopna zaradi zasičenosti kapacitet in arbitrarnega zaprtja meja.

Namesto da bi interes in dolžnost ločevali, s čimer bi zagotovili optimalno izvrševanje slednje, smo ves migrantski tok obravnavali na horizontu dolžnosti, ki ga je neizogibno – z zapiranjem meja – presekala interes. Naključno in arbitrarno. Na ta način postaja *dejansko* spoznanje, ki ga filozofija na teoretski ravni pozna že dolgo. Dovolj je, če omenimo svarilo iz § 209 Heglove *Filozofije pravice*:

»K omiki, k mišljenju kot zavesti posameznika v obliki splošnega sodi, da je Jaz dojet kot splošna oseba, v čemer so vsi enaki. Človek velja kot tak, ker je človek, in ne ker je Žid, katolik, protestant, Nemec itd. Ta zavest, h kateri spada mišljenje, je brezmejnega pomena – in je pomanjkljiva le tedaj, ko se, denimo, kot kozmopolitizem fiksira do točke, ko se zoperstavi konkretnemu življenju države.« (Hegel, 1970: 209)

Sklep

In prav to svarilo v skoraj dvesto let starem spisu je, kar se tiče odnosa do meje na Mediteranu, EU spregledala. Imeli smo mejo, ki ni bila meja. Ves čas jo je negiral moralni (ter vojaški in politični) intervencionizem, pokroviteljstvo, ki je enakopravni odnos zamenjal z odvzemanjem odgovornosti. Ko Kant govori o državi, uporablja metaforo zdravja. Država ima lahko nezdrav odnos do sebe in svoje mednarodne okolice. In prav to se je zgodilo: nismo znali ločevati med načelom diskontinuitete, kamor sodi interes, in načelom kontinuitete, kamor sodita dolžnosti in pravica. Krivda kolonialne slabe vesti je krivda preteklosti. Je podedovana in vezana na goli *obsto*j Evrope. Zato smo vsako opredelitev EU kot dejstva videli kot grehotno. Od sebe smo zahtevali interesno samoodpravljanje, zanikanje sebe kot subjekta

⁵ Najslikovitejši primer nedopustnega mešanja interesne in načelne ravni je retorika, ki po izrazu humanitarne naklonjenosti migrantom začne naštevati še koristi, ki bodo od tega nastale (polnjenje demografske urzeli, potrebe industrije itd.). EU ima do beguncev dolžnosti ne glede na to, ali bodo iz tega nastale koristi ali ne.

interesov. Prav prelom, ki ga napoveduje eskalacija begunske krize, je priložnost, da se konstituiramo kot subjektiviteta. K temi v prvi vrsti sodi vzpostavitev konkretno politične meje, s čimer se bo tudi migrantski pritisk začel reševati pri njegovem temelju.

LITERATURA

- Človekove pravice: Zbirka mednarodnih dokumentov (1995), Društvo za Združene narode za Republiko Slovenijo.
- Hegel, G. W. F. (1970): *Grundlinien der Philosophie des Rechts*. Frankfurt am Main, Suhrkamp.
- Heinrichs, J. (1974): *Die Logik der Phänomenologie des Geistes*. Bonn, Bouvier Verlag Herbert Grundmann.
- Hunt, L. (2015): *Iznajdevanje človekovih pravic: zgodovina*. Ljubljana, Znanstvena založba Filozofske fakultete.
- Huntington, S. (1993): *The Clash of Civilization?*. *Foreign affairs*, Vol. 73, No. 3, 22–45.
- Kant, I. (2002): O dolžnosti do tistega, kar ni človek. *Nova revija*, letn. 21, št. 237/238, 115–116.
- Kant, I. (2006): *Ideja k obči zgodovini s kozmopolitskega stališča*. V: Kant, I: *K večnemu miru, Zgodovinsko-politični spisi*. Ljubljana, ZRC SAZU.
- Löwith, K. (2004): *Weltgeschichte und Heilsgeschehen*. Stuttgart, Verlag J. B. Metzler.
- Schmitt, C. (1994): *Tri razprave*. Ljubljana, ŠOU, KRT.
- Žižek, S. (2010): *Najprej kot tragedija, nato kot farsa*. Ljubljana, Analecta.